

چشم‌انداز مدیریت دولتی

شماره ۲۳ - پاییز ۱۳۹۴

ص ص ۱۰۵-۸۳

شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر شفافیت نظام اداری ایران (ناظر بر بند ۱۸ سیاست‌های کلی نظام اداری)

محمدوزین کریمیان*، بهاره کلاهی**، سعید صفری***

چکیده

در نظام‌های مردم‌سالار، آحاد جامعه می‌توانند مطابق ساختارهای قانون اساسی از حکومت در قبال انجام مسئولیت‌های مدنی و اجتماعی خواهان پاسخ‌هایی صریح و شفاف باشند. مسئله اساسی پژوهش حاضر تمرکز بر موضوع شفافیت اطلاعات در نظام اداری ایران است. در این پژوهش تلاش شده است، عوامل مؤثر بر شفافیت اطلاعات در نظام اداری (ناظر بر بند ۱۸ سیاست‌های کلی نظام اداری) بررسی شود. فرآیند انجام پژوهش حاضر را می‌توان در دو گام اساسی مورد پیگیری قرار داد. گام اول، تشخیص عوامل و متغیرهایی است که می‌توانند بر شفافیت اطلاعات نظام اداری تأثیرگذار باشند و در گام دوم پژوهشگر تلاش کرده است تا با استفاده از «روش تصمیم‌گیری چندمعیاره آراس»، اولویت معیارهای اصلی و مؤثر بر شفافیت نظام اداری را معین کند (رتبه‌بندی معیارهای اصلی). پژوهش حاضر را می‌توان در زمره پژوهش‌های کاربردی طبقه‌بندی کرد. نتایج تحلیل داده‌های پژوهش نشان می‌دهد، عامل «ملی» به‌عنوان مهم‌ترین معیار در شفافیت اطلاعات نظام اداری قابل‌تأمل است.

کلیدواژه: شفافیت؛ اصلاح نظام اداری؛ سیاست‌های کلی نظام اداری؛ روش تصمیم‌گیری گروهی.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۶/۷، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۴/۵

* استادیار، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری.

** کارشناس ارشد، دانشگاه شاهد (نویسنده مسئول).

E-mail: Bahare.kolahi0@gmail.com

*** استادیار، دانشگاه شاهد.

۱. مقدمه

عوامل محیطی را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین معیارهای مؤثر در مدیریت دولتی نوین می‌توان شامل مردمی دانست که علت وجودی سازمان‌های دولتی را رقم می‌زنند؛ بنابراین این عامل نیازمند توجه بیش‌ازپیش دولت‌ها است. مردم همان صاحبان اصلی هستند که انجام کارهای خود را به سازمان‌های دولتی و دولت تفویض می‌کنند (آون هیوز، ۱۳۹۱). این یک امر طبیعی است که شهروندان یک نظام مردم‌سالار، به‌دلیل داشتن حق حاکمیت و پرداخت مالیات، خواهان شفافیت عملکردی و پاسخگویی دستگاه‌های اداری در قبال تصمیم‌ها و اقدام‌های خود باشند؛ بنابراین شفافیت اطلاعات و پاسخگویی دولت در قبال مردم، مسئله‌ای است که باید به آن توجه ویژه‌ای شود. دستگاه‌های دولتی و اداری موظف هستند به لحاظ حقوقی و سیاسی پاسخگویی شهروندان باشند و مردم بتوانند در هر لحظه دسترسی مناسب و شفاف به عملکرد آن‌ها داشته باشند (موسوی‌زاده، ۱۳۸۹). شفافیت اطلاعات یکی از چالش‌های اصلی اداره‌های عمومی است که در جامعه اطلاعاتی، دولت‌ها را به شهروندان نزدیک‌تر می‌سازد و به بهبود مشروعیت دموکراتیک دولت‌ها منجر می‌شود. مارتینز^۱ (۲۰۱۱) معتقد است، هرچند شفافیت اطلاعات موجب ارتباطات بهتر میان ادارات دولتی و شهروندان می‌شود، باید توجه داشت که مسائل و محدودیت‌هایی نظیر مباحث اقتصادی، سیاسی و قانونی بر سر راه این مهم قرار دارد که می‌بایست در مسائل اجرایی به آن تمرکز ویژه‌ای داشت؛ همچنین باید توجه کرد که شفافیت یک اصل اساسی در تصمیم‌گیری‌های عمومی است و می‌تواند مجریان جریان‌های سیاست عمومی را به‌خوبی راهنمایی کند. اطلاعات شفاف منبعی برای هماهنگی و بهبود روابط میان عناصر یک سیستم دولتی و روابط میان مردم و دولت به‌حساب می‌آید و زمینه یک حکمرانی خوب را فراهم می‌آورد (Martinez, 2011). حکمرانی خوب و ارتباط مناسب از آرمان‌هایی است که ریشه در افکار مدیریت اسلامی دارد و از دیرباز مورد توجه مسئولان بوده است. ریشه اسلامی ارتباطات شفاف و مؤثر بین دولت و مردم را می‌توان در نامه حضرت علی (ع) به مالک اشتر نخعی جست‌وجو کرد (نهج‌البلاغه، نامه شماره ۵۳، سایت آوینی، ۱۳۹۳). مطابق منویات مقام معظم رهبری در خصوص سیاست‌های کلی نظام اداری، شایسته است که تمامی دستگاه‌های دولتی به بحث سلامت نظام اداری و ارتقاء آن توجه ویژه‌ای داشته باشند (سیاست‌های کلی نظام اداری، سایت مرکز مطالعات بهره‌وری و منابع انسانی، ۱۳۹۳). پژوهش حاضر حاصل واکاوی علمی پیرامون شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر شفافیت اطلاعات نظام اداری است تا بتوان با استفاده از این واکاوی در مسیر اجرای حکمرانی خوب قدم برداشت. عوامل متعدد و چندجانبه‌ای در شفافیت اطلاعات دخیل هستند. حال دغدغه اصلی پژوهشگر یافتن پاسخی

---

1. Martinez

مناسب و علمی برای این سؤال است که با توجه به بند ۱۸ سیاست‌های کلی نظام اداری^۱ چه عواملی بر این مسئله حاکم می‌باشند و کدام‌یک از عوامل شناسایی شده دارای اهمیت بیشتری در مسائل اجرایی شفافیت اطلاعات نظام اداری کشور است؛ بنابراین مسئله اصلی پژوهش حاضر در قالب سؤال زیر مطرح و بررسی خواهد شد:

«معیارهای مؤثر بر شفافیت در نظام اداری ایران کدامند و این معیارها از دیدگاه خبرگان دارای چه اولویت‌هایی برای اجرا هستند؟»

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

شفافیت و شفافیت نظام اداری. شفافیت مفاهیم وسیعی دارد؛ اما می‌توان گفت: «شفافیت در مقابل پنهان‌بودن و پنهان‌کاری به کار می‌رود»؛ به عبارت دیگر آنچه از دید عموم پنهان نباشد، معنای شفافیت را دربردارد. «امانوئل کانت» شفافیت را ابزاری برای محک‌زدن مشروعیت می‌داند (Chambers, 2004). شفافیت افزایش جریان به موقع و قابل‌اتکای اطلاعات اقتصادی، مالی، اجتماعی و سیاسی است که باید در دسترس همه ذی‌نفعان مربوط قرار گیرد. همچنین ویشوانات و کافمن^۲ (۱۹۹۹) عدم شفافیت را به عنوان ممانعت عمدی از دسترسی به اطلاعات، ارائه نادرست اطلاعات یا ناتوانی بازار در کسب اطمینان از کفایت، مربوط‌بودن و کیفیت اطلاعات ارائه شده، تعریف کرده‌اند (سینایی و داودی، ۱۳۸۸). «سازمان شفافیت بین‌الملل»^۳ شفافیت را اصلی می‌داند که افراد از تصمیم‌های اداری، معاملات تجاری و امور خیریه‌ای که زندگی آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، آگاه باشند؛ نه تنها از تعداد و شیوه‌های تصمیم‌گیری، بلکه از وظایف و مسئولیت‌های مدیران و مسئولان دولتی مطلع باشند و رفتار و عملکرد آن‌ها قابل‌رویت، پیش‌بینی و درک باشد (سایت شفافیت بین‌الملل، ۲۰۱۴). یکی از راه‌های کاهش تصمیم‌گیری و مدیریت نادرست و نابه‌جا در سازمان‌ها، شفافیت و آشکار ساختن اطلاعات است. در آشکار سازی اطلاعات باید اطلاعات منتشره مدیریت شود و وظایف و مسئولیت‌ها به روشنی اعلام شود. شفافیت اطلاعات می‌تواند هم‌راستا با منافع سازمانی باشد؛ به علاوه نظارت و افزایش درک افراد از کارکردها و ایجاد احساس مشارکت در آن‌ها، می‌تواند به مدیریت سازمان یاری رساند، تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مدیران بر اساس بازخور مشتریان و رفاه آن‌ها و همچنین با توجه به میزان دستیابی به اهداف سازمان انجام می‌گیرد و به بهبود تصمیم‌ها کمک می‌کند (Mantysaari, 2010).

۱. ابلاغی ۱۳۸۹/۱/۳۱ (شفاف‌سازی و آگاهی‌بخشی نسبت به حقوق و تکالیف متقابل مردم و نظام اداری با تأکید بر دسترسی آسان و ضابطه‌مند مردم به اطلاعات صحیح) (کمیسیون حقوقی و قضایی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۹۰: ۹۶)

2. Wishvant & kafmeim

3. Transparency International

موفق و کارآمد بودن فرآیند شفاف‌سازی در سازمان‌ها از دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی عمومی به دست می‌آید. منابع اطلاعاتی عمومی اطلاعاتی هستند که از برنامه‌های دولت سرچشمه می‌گیرند (Dawes & Helbig, 2010)، ویژگی دیگری که شفاف‌سازی موفق دارد، این است که اطلاعات در اختیار همه ذی‌نفعان سازمانی قرار گیرد. ارزش‌های اجتماعی این منابع اطلاعات از محتوای داده‌های پیش‌بینی‌نشده و قابل‌انعطافی به دست می‌آید که در اختیار افراد بهره‌مند از اطلاعات قرار می‌گیرد (Bellamy & Taylor, 1998). بسیاری از دولت‌ها با توجه به اقتضائات خود از پایگاه اطلاعاتی دولتی^۱ (سایت‌ها، خبرنامه‌ها و سایر ابزار اطلاع‌رسانی) بهره‌مندی‌شوند که این پایگاه‌ها ابتکارات متنوعی برای دسترسی مردم به منابع اطلاعات در میان سازمان‌های مختلف دولتی، منطقه‌ها و متولیان توزیع، ارائه می‌کنند. این پایگاه اطلاعاتی، اطلاعات قابل‌خواندن امور مالی دولت، برنامه عمل‌کرد و تصمیم‌گیری‌ها را در اختیار قرار می‌دهد. هدف این سیستم آن است که به مردم و سازمان‌های خارج از دولت اجازه یافتن، دانلود، تجزیه و تحلیل، مقایسه، ادغام و ترکیب مجموعه داده‌های ارزشمند دیگر را بدهد؛ درحالی‌که هزاران نفر در حال استفاده از این سیستم هستند؛ اما انتقاداتی چون برنامه‌های ضعیف در اصول نظارتی، عدم توجه کافی به بازخور، نبود مکانیزم‌های بهبود داده‌ها و داده‌های ناکافی بر این سیستم وارد است (Dawes, 2010). قابلیت‌های فناوری اطلاعات منجر به شکل‌گیری مفاهیمی مانند دولت الکترونیک شده است که می‌تواند به‌عنوان گزینه‌ای برای شفاف‌سازی و کاهش فساد اداری سازمان‌های دولتی مطرح باشد (عبداللهی و توکلی، ۱۳۹۳). علوم سیاسی، علوم اطلاعاتی و دولت دیجیتال در زمینه پرداختن به کیفیت اطلاعات، طراحی سیستم مدیریت و به اشتراک‌گذاری اطلاعات فعال هستند. دستاوردهای یک پژوهش نشان می‌دهد که داده‌ها علاوه بر کیفیت بالا باید از لحاظ محتوا عمل‌کردی مناسب، قابل‌دسترس و واضح برای کاربران داشته باشند؛ به عبارتی دیگر سیستم‌ها و مدیران مسئول انتشار اطلاعات اداری باید داده‌ها را برای کاربران مناسب و قابل‌استفاده کرده و اطلاعات را تفکیک و دسته‌بندی کنند. ممکن است همان اطلاعاتی که برای استفاده برخی از افراد مناسب هستند با توجه به زمان نیازمندی به اطلاعات، امنیت و خاص بودن اطلاعات برای سایرین نامناسب باشند. کاربران نیازمند انتخاب و برگزیدن ویژگی‌های اطلاعات دریافتی هستند (Ballou & Pazer, 1995). مدیران سازمان، باید داده‌ها را به‌منظور اتخاذ تصمیم بهتر برای کاربران توصیف کنند؛ همچنین برای ارزیابی کیفیت داده‌ها، کاربران باید ماهیت داده‌ها را درک کنند و دلایل ایجاد اطلاعات موردنظر را بدانند. میجر^۲ (۲۰۰۹) از دیدگاه علوم سیاسی ادعا می‌کند که شفافیت به‌واسطه رایانه دارای ویژگی‌هایی است که می‌تواند اعتماد عمومی را تهدید کند. این ویژگی‌ها عبارتند از: تعامل میان افراد جامعه حداقل

---

1. Data.gov

2. Meijer

شده و افراد از تجربه‌های مشترک اجتماعی بی‌بهره می‌شوند؛ ارتباط و همفکری کاهش می‌یابد و همچنین شکل ساختاری تعاملات بیش‌ازحد کمی و ماشینی می‌شود؛ از این رو پژوهش درباره انتشار اطلاعات دولت که در دسترس کاربران عمومی است، نیازمند شناسایی و درک فرآیندهای تولید داده‌ها و توسعه مهارت‌ها و خدمات جدید برای حمایت از کاربران داده‌ها است (Dawes & et al, 2004).

شناخت ماهیت منابع اطلاعات نظام اداری بسیار مفید است، اگر منابع تأمین اطلاعات و صدق آن مشخص باشد، می‌توان با بررسی چالش‌های احتمالی منابع تأمین‌کننده، نقص‌ها را برطرف کرد؛ همچنین اطلاعات باید متناسب انتشار یابد؛ یعنی با توجه به زمان ارائه و با توجه دیدگاه‌ها و سطوح متفاوت باید در دسترس قرار گیرد (Dawes & Helbig, 2010). در بررسی تأثیر وب اجتماعی در ارتقاء فناوری‌های نشریات و جراید رسمی به‌طوری‌که در ایجاد شفافیت سازمانی و مشارکت شهروندان توانمندتر از قبل عمل کنند، باید تأمل کرد. پژوهشگران و مدیران بسیاری این جهش کوچک (ارتقاء وب اجتماعی) را با توجه به مراحل که بیان می‌کنند، سرآغاز بهبود و ترویج شفافیت در سازمان‌های دانند: مرحله اول، جمع‌آوری خودکار داده‌ها و ارائه و مقایسه داده‌ها؛ مرحله دوم، ارتباط و ارجاع‌دهی به شواهد و اسناد مرتبط و در نتیجه کاربردی کردن و استفاده از اطلاعات و در نهایت دادن اجازه به افراد تا راجع به قوانین، هنجارها و اعمال دولت بحث و بررسی کرده و اطلاعات در دسترس را تجزیه و تحلیل کنند (Garcia-Marco, 2010).

پیشینه پژوهش. پیشینه دربرگیرنده بازنگری جامع آثار انتشاریافته از نوع منابع دست‌دوم در زمینه موردعلاقه پژوهشگراست. پیشینه به پژوهشگر کمک می‌کند تا به‌طور معنا دار یافته‌های پژوهش را بر نکاتی که در مطالعات انتشاریافته مهم تلقی شده است، متمرکز کند (اوما سکاران، ۱۳۹۰: ۴۹). تاکنون پژوهش‌های متعددی درباره شفافیت در داخل و خارج کشور صورت گرفته است. برخی از پژوهش‌های صورت‌گرفته به شرح زیر است:

داداشی (۱۳۹۰) بر اساس گزارش و مستندات داخلی و بین‌المللی نوشته است، علیرغم وجود پنج دستگاه نظارتی سطح بالا در نظام، حساسیت مقام معظم رهبری و دستگاه‌های ذی‌مدخل در ابلاغ و تدوین قوانین متعدد و دارای ابعاد مختلف حقوقی در مبارزه با فساد اداری و تلاش برای استقرار و ارتقاء سلامت اداری چندان‌که باید موفق نبوده‌ایم؛ به‌ویژه در جامعه‌ای که دارای اعتقادات و باورهای مذهبی و اخلاقی است. نویسنده علل بسیاری را در این امر دخیل دانسته است؛ ولی مهم‌ترین نقش و جایگاه در فساد اداری و نبود شفافیت را به فرهنگ، عدالت و قانون متعلق می‌داند (داداشی، ۱۳۹۰).

میرسپاسی و باقرزاده (۱۳۸۵)، پاسخگویی را مبنای دولت دموکراتیک و محور اساسی مفهوم حکومت‌داری خوب می‌دانند. آن‌ها بر این باور هستند که کارکرد مطلوب نظام پاسخگویی باید پیامدهای پنج‌گانه: ۱. کارایی و بهبود عملکرد؛ ۲. شفافیت و مشروعیت تصمیم‌ها؛ ۳. حساسیت در قبال مسائل شهروندی؛ ۴. جلوگیری از فساد و قدرت مطلقه و ۵. اعتماد عمومی را به دنبال داشته باشد. با [تطبیق] این پیامدهای مورد انتظار [بر] گزارش سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی (۱۳۸۲) مشخص شد که نظام پاسخگویی با موانع اساسی روبه‌رو است؛ بنابراین در این پژوهش برای دستیابی به راه‌کار، طرح الگوی بهینه پاسخ‌گویی دولت با نگرش سیستمی در نظام اداری ارائه شده است (میرسپاسی و باقرزاده، ۱۳۸۵).

فرهادی‌نژاد و لگزیان (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «پیمایشی طولی در زمینه ی علل فساد اداری و روش‌های کنترل آن» فساد و عوامل مؤثر بر آن را در دو بازه زمانی (سال ۱۳۷۸ و سال ۱۳۸۸) بررسی کردند. با گذشت ده سال از مطالعه اول، متغیرهای اقتصادی بروز فساد، جای خود را به متغیرهای فرهنگی داده‌اند و متغیرهای فردی جایگزین متغیرهای سازمانی شده‌اند. نکته قابل‌تأمل در این رتبه‌بندی آن است که در هر دو مطالعه، نبود وجدان کاری، احساس کارکنان دولت در مورد وجود نابرابری اقتصادی در مقایسه با افراد شاغل در سایر بخش‌ها، عدم‌پایبندی جامعه به رعایت موازین شرعی، عدم‌وجود شفافیت و قانون‌گریزی به‌عنوان معضلی فرهنگی، مهم‌ترین عوامل پدیدآورنده فساد اداری بوده‌اند (فرهادی‌نژاد و لگزیان، ۱۳۹۰).

کریلو مارتینز^۱ (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «مقررات انتشار اطلاعات بخش دولتی از طریق وسایل الکترونیکی»، شفافیت را یکی از چالش‌های اصلی [مدیریت] عمومی^۲ در جامعه اطلاعاتی برای برقراری ارتباط بین ادارات دولتی و شهروندان و درنهایت در راستای بهبود مشروعیت دموکراتیک، معرفی کرده است. این مقاله با تمرکز بر ابزارهای جدید برای تنظیم انتشار اطلاعات مربوط به بخش دولتی و همچنین بهبود انتشار اطلاعات و شفاف‌سازی، ابتدا مقررات مختلف در انتشار اطلاعات از طریق وسایل الکترونیکی مربوط به بخش عمومی موجود در کشور اسپانیا را بررسی و سپس با توجه به آن‌ها راهکارهایی دیگر ارائه کرده است (Martinez, 2011).

اسونسون^۳ (۲۰۰۷) هدف پژوهش خود را توصیف و ارزیابی الزامات قانونی برای شفافیت در مؤسسه‌های آموزش عالی کشور سوئد قرار داد و از دو روش کمی و کیفی برای کشف اسناد و مدارک حقوقی، تجزیه‌وتحلیل داده‌ها و انجام مصاحبه با مدیران برجسته مؤسسه‌های آموزش عالی و سازمان‌های اداری سوئد بهره جست. اودرنهایت به این نتیجه رسید که شفافیت باید در تمام مراحل مستندسازی و تصمیم‌گیری وجود داشته باشد و با تمام مراحل انجام کار همراه باشد؛

1. Cerrillo-i-Martinez
2. Public administrations
3. Svensson

همچنین تصمیم‌ها و مستندات باید شفاف باشد و در سطوح مختلف به اطلاع برسد (Svensson, 2007).

کرامپتون^۱ (۲۰۱۱) به مباحث ارزش‌آفرینی شفافیت و اینکه شفافیت در زمان بحران و سختی‌های مالی، چگونه است، پرداخت. کرامپتون (۲۰۱۱)، شفاف‌سازی را جزو منافع بلندمدت و اساسی می‌داند و تأکید می‌کند که توسعه و پرورش مهارت‌های شفاف‌سازی رهبری می‌تواند منجر به اثربخشی و تقویت رهبری و سبک او شود؛ بنابراین توجه و بها دادن رهبر به امر شفاف‌سازی اطلاعات می‌تواند این را در سراسر سازمان رواج دهد؛ در نتیجه، رهبر و کارکنان می‌توانند با سهولت بیشتری با بحران‌ها و کاستی‌ها روبه‌رو شوند؛ زیرا در دست داشتن اطلاعات، به تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات بعدی کمک زیادی خواهد کرد (Crumpton, 2011).

جف^۲ و همکاران (۲۰۰۶) به بررسی نتایج شفافیت در بهداشت و درمان پرداختند و اثرات شفافیت بر بهداشت و درمان را شناسایی کردند. آن‌ها دریافتند که شفافیت، تصمیم‌گیری بهتر و نتایج و اقدامات بهتر حاصل از تصمیم‌ها را تسهیل می‌کند و آنچه بر اثر رشد و ارتقاء شفافیت در بهداشت و درمان رخ می‌دهد مواردی از قبیل: دستیابی به فرصت‌های قابل توجهی برای کاهش مرگ‌ومیر، درد و رنج پیش از مرگ و کاهش هزینه‌های غیرضروری و خطرات و همچنین افزایش درصد بهداشت و امنیت بهداشتی انسان‌ها در مناطق مختلف است (Jaffe, 2006).

۳. روش‌شناسی پژوهش

استفاده از روش پژوهش و دقت در پیگیری مراحل پژوهش علمی، زمینه بهره‌برداری درست از امکانات و داده‌ها را فراهم می‌کند و دستیابی به نتیجه مطلوب را عملی می‌سازد (مهاجری، ۱۳۸۳). روش پژوهش را می‌توان مجموعه‌ای از قواعد، ابزارها و راه‌های معتبر و نظام‌یافته برای بررسی واقعیت‌ها، کشف مجهولات و دستیابی به راه‌حل مشکلات دانست (خاکی، ۱۳۹۰). با توجه به ماهیت موضوع این پژوهش و جست‌وجو در منابع علمی هم‌راستا با پژوهش حاضر، پژوهشگر برای گردآوری صحیح و علمی عوامل پژوهش به ترتیب زیر عمل کرده است:

ابتدا مستندات و مدارک موجود و مرتبط با بند هجدهم سیاست‌های کلی نظام اداری بررسی و مطالعه شد؛ سپس از طریق کسب دانش از طریق همان بررسی و مطالعه، تلاش شد تا فهم کافی از موضوع به دست آید. پس از انجام این مرحله، با اتکا به مدارک و مستندات علمی، مطالعات گسترده‌ای برای تعیین عوامل پژوهش سازماندهی شد؛ به این ترتیب که ۵۶ عامل از میان انبوهی از مقالات و پژوهش‌های علمی بر اساس بررسی و تفکیک عوامل اثرگذار و همچنین مشورت با کارشناسان مجرب برای بررسی انتخاب شد. هرچند بسیاری از منابع

1. Crumpton

2. Jaffe

مطالعه‌شده مرتبط با تجربه‌های سایر کشورها در خصوص شفافیت اطلاعات در نظام اداری است؛ اما پژوهشگر سعی کرده است، تنها عوامل مرتبط و همگون با ساختار نظام اداری ایران را به‌عنوان متغیرهای پژوهش انتخاب کند.

اولین گام از غربال‌گری متغیرهای پژوهش شامل نهایی‌سازی عوامل است که در آن ۱۰ عامل به علت هم‌پوشانی معنایی و محتوایی با توجه به بررسی مجدد پژوهشگر از میان ۵۶ عامل حذف شد و ۴۶ عامل به‌عنوان متغیرهای نهایی پژوهش انتخاب شد.

برای دسته‌بندی عوامل پژوهش، نظر ۵۰ کارشناس بر اساس روش «گلوله برفی» گردآوری شده و درنهایت با تحلیل و تلخیص نظر کارشناسان، عامل‌ها و زیرعامل‌های نهایی پژوهش مشخص شد. دسته‌بندی عوامل چهل‌وشش‌گانه پژوهش شامل دو مرحله است. ابتدا بر اساس مطالعه‌ها و نظر مستقیم خبرگان پنج دسته اصلی و کلی برای طبقه‌بندی عوامل چهل‌وشش‌گانه مشخص شد؛ سپس بر اساس بیش‌ترین تعداد نظرها، هریک از زیرعامل‌ها به دسته‌های اصلی تخصیص پیدا کرد.

تکنیک آراس^۱. روش «آراس» بر این اساس استوار است که پدیده‌های پیچیده با استفاده از مقایسه نسبی ساده قابل‌درک هستند. با توجه به این روش، ارزش تابع مطلوبیت جایگزین معقول و منطقی معیارهای نسبی است. فرآیند حل مسئله با استفاده از روش «آراس» به‌صورت گام‌های زیر است:

گام اول: تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری^۲. اولین گام در حل هر مسئله تصمیم‌گیری چندمعیاره، تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری است. در تصمیم‌گیری چندمعیاره از مسئله بهینه‌سازی گسسته هر مسئله با ماتریس تصمیم‌گیری به شکل زیر نمایش داده می‌شود؛ که برای m گزینه ممکن ارزیابی‌شده (ردیف) روی n معیار معین (ستون) تنظیم می‌شود.

$$X = \begin{bmatrix} x_{01} & \cdots & x_{0j} & \cdots & x_{0n} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{i1} & \cdots & x_{ij} & \cdots & x_{in} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & \cdots & x_{mj} & \cdots & x_{mn} \end{bmatrix}; \quad i = \overline{0, m}; \quad j = \overline{1, n}, \quad (1)$$

1. ARAS(Additive Ratio Assessment)

2. Decision-Making Matrix(DMM)

که در آن m : تعداد گزینه‌ها؛ n : تعداد معیار معین هر گزینه تصمیم، x_{ij} : ارزشی که مقدار کارایی گزینه‌ی i در شرایط معیار j را بیان می‌کند و x_{0j} : مقدار بهینه‌ی معیار j است.

گام دوم: تعیین مقدار بهینه‌ی هر معیار. بعد از تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری، گام بعدی تعیین مقدار بهینه هر معیار است. اگر مقدار بهینه‌ی معیار j برای تصمیم‌گیرندگان مشخص نبود آنگاه:

اگر مقدار بیشینه (ماکزیمم) برتری داشت:

$$x_{0j} = \max x_{ij} \quad (2)$$

و چنانچه مقدار کمینه (مینیمم) برتری داشت:

$$x_{0j} = \min x_{ij} \quad (3)$$

که در آن x_{0j} مقدار بهینه‌ی گزینه i در ارتباط با معیار j است (Turskis & Zavadskas, 2010). مقادیر بیشینه به معنای مجموعه‌ای از معیارهای از نوع سود است؛ یعنی جهت و سوی بهینگی بیشینه‌سازی است و مقادیر کمینه به معنای مجموعه‌ای از معیارهای از نوع هزینه است؛ یعنی جهت و سوی بهینگی کمینه‌سازی است (Dadelo et al, 2012). معمولاً مقادیر عملکرد (کارایی) x_{ij} و وزن معیارها w_j به‌عنوان ورودی در ماتریس تصمیم‌گیری نمایش داده می‌شود. معیارها و همچنین مقادیر و وزن‌های اولیه‌ی معیارها به‌وسیله‌ی کارشناسان و خبرگان تعیین می‌شود. اطلاعات به‌دست‌آمده می‌توانند به‌وسیله اشخاص ذینفع با توجه به اهداف و فرصت‌های آنان تصحیح شوند؛ سپس تعیین اولویت‌های گزینه‌ها در چند مرحله (گام) انجام می‌شود (Turskis & Zavadskas, 2010: 600).

گام سوم: محاسبه ماتریس تصمیم نرمال^۱. معمولاً معیارها اهمیت، اندازه و مقیاس‌های متفاوتی دارند. هدف گام بعدی این است که از معیارهای نسبی به مقادیر ارزش‌های وزن‌دهی‌شده برسد. به‌منظور جلوگیری از مشکلات ناشی از ابعاد مختلف معیارها از نسبت (نرخ) ارزش بهینه استفاده شده است. نظریه‌های مختلفی در توصیف نسبت (نرخ) ارزش بهینه وجود دارد؛ با این حال مقادیر با استفاده از نرمال‌سازی ماتریس تصمیم‌گیری در بازه یا فاصله [۰ و ۱] یا بازه [۰ و ۱۰۰] ترسیم شده است.

1. Normalized Decision Matrix

در گام سوم مقادیر اولیه همه معیارها نرمال می‌شود. مقادیر $\bar{X}_{ij}$ که با استفاده از فرمول‌های زیر محاسبه می‌شود، ماتریس تصمیم‌گیری نرمال شده $\bar{X}$ را معین می‌کند.

$$\bar{X} = \begin{bmatrix} \bar{x}_{01} & \dots & \bar{x}_{0j} & \dots & \bar{x}_{0n} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \bar{x}_{11} & \dots & \bar{x}_{1j} & \dots & \bar{x}_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \bar{x}_{m1} & \dots & \bar{x}_{mj} & \dots & \bar{x}_{mn} \end{bmatrix}; \quad i = \overline{0, m}; j = \overline{1, n}. \quad (4)$$

معیاری که ارزش موردنظر (ترجیحی) آن بیشینه است به شکل زیر نرمال می‌شود:

$$X_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum_{i=0}^m x_{ij}} \quad (5)$$

معیاری که ارزش ترجیحی آن کمینه است، با استفاده از ۲ گام زیر نرمال می‌شود:

$$X_{ij} = \frac{1}{x_{ij}}; \quad X_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum_{i=0}^m x_{ij}} \quad (6)$$

هنگامی که مقادیر بدون مقیاس (نرمال) هر معیار مشخص شود، همه معیارهایی که در ابتدا مقیاس‌های متفاوتی داشتند، می‌توانند با یکدیگر مقایسه شوند.

گام چهارم: محاسبه ماتریس تصمیم نرمال وزن دار. گام چهارم تعریف (معین کردن) ماتریس نرمال وزن دار شده، $\hat{X}$ است. می‌توان وزن معیار را با $w_j < 1$ ارزیابی کرد. فقط وزن‌های کاملاً سنجیده (به‌درستی تعیین شده) باید استفاده شود؛ زیرا وزن‌ها همیشه ذهنی هستند و در جواب مسئله تأثیر دارند. ارزش وزن w_j معمولاً به‌وسیله روش ارزیابی کارشناس تعیین می‌شود. مجموع وزن‌های w_j باید به‌صورت زیر محدود شوند (Turskis & Zavadskas, 2010).

$$\sum_{j=1}^n w_j = 1 . \quad (7)$$

$$\hat{X} = \begin{bmatrix} \hat{x}_{01} & \cdots & \hat{x}_{0j} & \cdots & \hat{x}_{0m} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \hat{x}_{i1} & \cdots & \hat{x}_{ij} & \cdots & \hat{x}_{im} \\ \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \hat{x}_{m1} & \cdots & \hat{x}_{mj} & \cdots & \hat{x}_{mn} \end{bmatrix} ; \quad i = \overline{0, m}; j = \overline{1, n} . \quad (8)$$

مقادیر وزن داده‌شده- نرمال شده تمام معیارها به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$X_{ij} = x_{ij} w_j ; 0, m \quad (9)$$

که در آن w_j وزن (اهمیت) معیار Z_{ij} و مقدار نرمال شده از معیار Z_{ij} است (Turskis & Zavadskas, 2010).

گام پنجم: تعیین مقادیر بهینه برای هر گزینه. تعیین مقادیر تابع بهینگی برای هر گزینه می‌تواند به صورت مجموع مقادیر نرمال وزن دار به روش زیر محاسبه شود:

$$S_i = \sum_{j=1}^n \hat{x}_{ij} ; i = 0, m \quad (10)$$

که در آن S_i مقدار بهینه‌ی تابع به ازای گزینه‌ی i است. بزرگ‌ترین مقدار بهترین و کمترین آن بدترین است. با توجه به روند محاسبه شده، تابع بهینگی S_i دارای رابطه‌ای مستقیم و متناسب با مقادیر $\hat{x}_{ij}$ و وزن‌های w_j از معیارهای بررسی شده و تأثیر نسبی آن‌ها بر روی نتیجه‌ی نهایی است؛ بنابراین، بیشترین مقدار (ارزش) تابع بهینگی S_i اثربخش‌ترین متغیر است. اولویت‌های گزینه‌ها می‌تواند با توجه به مقدار S_i تعیین شود؛ در نتیجه استفاده از این روش برای ارزیابی و رتبه‌بندی گزینه‌های تصمیم‌گیری مناسب است.

گام ششم: محاسبه درجه مطلوبیت هر گزینه. در مورد ارزیابی گزینه‌ها نه تنها تعیین بهترین رتبه اهمیت دارد؛ بلکه مشخص کردن کیفیت (مطلوبیت) نسبی هر گزینه نیز مهم است؛ بنابراین از درجه مطلوبیت هر گزینه استفاده می‌شود. درجه مطلوبیت هر گزینه (آلترناتیو) به وسیله مقایسه‌ی متغیر-که تجزیه و تحلیل شده است- با حالت ایده آل یعنی S_0 مشخص می‌شود. معادله مورد استفاده برای محاسبه درجه مطلوبیت K_i از یک گزینه a_i به صورت زیر است:

$$K_i = \frac{S_i}{S_0} ; i = 0, m \quad (11)$$

که در آن S_0 و S_i مقادیر بهینه معیار به دست آمده از معادله ۱۰، است.

گام هفتم: رتبه‌بندی گزینه‌ها و یا انتخاب مؤثرترین آن‌ها. روشن است که ارزش‌های محاسبه شده K_i در بازه‌ی [۰ و ۱] هستند و می‌توانند به صورت صعودی مرتب شوند که به ترتیب اولویت مرتب شده‌اند. کارایی نسبی مختلط هر گزینه‌ی ممکن، می‌تواند با توجه به مقدار ارزش‌های تابع مطلوبیت مشخص شود (Turskis & Zavadskas, 2010). گزینه‌های مطرح شده با غربالگری K_i رتبه‌بندی می‌شود. برای مثال گزینه‌ای با مقدار بزرگ‌تر K_i برتری و رتبه‌ی بیشتری دارد و گزینه‌ای با بزرگ‌ترین مقدار K_i در بهترین مکان و رتبه قرار دارد؛ بنابراین انتخاب بهترین گزینه می‌تواند با استفاده از فرمول زیر صورت پذیرد: (Dadeloet al, 2012).

$$\{A_i | \max_i K_i\} A^* = i=1,2,\dots,m. \quad (12)$$

۴. تحلیل داده و یافته‌های پژوهش

اولین گام از اجرای روش «آراس» گردآوری نظرهای خبرگان و تشکیل ماتریس تصمیم است. در این پژوهش نظرهای ۱۰ خبره گردآوری و مقایسه شد. با توجه به اینکه تعداد افراد متخصص و خبره در حوزه دانشی مورد مطالعه در این پژوهش محدود است؛ بنابراین از نظرهای خبرگانی استفاده شده است که دارای بیش‌ترین میزان دانش، تجربه و تبحر اجرایی در نظام عالی اداری کشور باشند. به‌کارگیری تعداد زیاد نظرهای خبرگان، تنها به گستردگی مقیاس مسئله، افزایش پیچیدگی فرآیند حل مسئله و کاهش کارایی جواب به دست آمده منتهی می‌شود و نتیجه علمی و قابل تفسیری در بر نخواهد داشت. همان‌طور که در ابتدای این بخش اشاره شد، گام نخست از پیگیری فرایندهای پژوهش دست‌بندی عوامل پژوهش است. نظرهای خبرگان برای دسته‌بندی عوامل پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است.

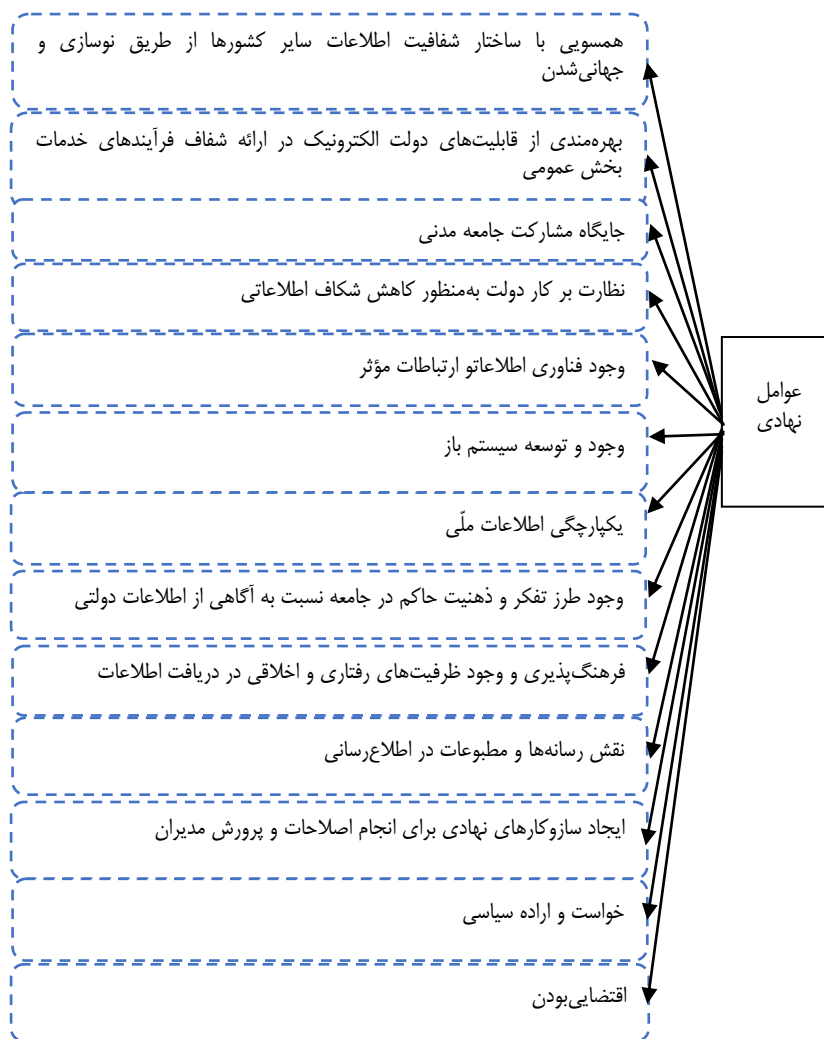
جدول ۱. نظرهای خبرگان به منظور دسته‌بندی عوامل پژوهش

معیارهای پژوهش	نهادی	سازمانی	فردی	ملی	بین‌المللی
۱ مدیریت دانش	۵	۳۳	۱۲		
۲ کنترل منافع شخصی مدیر		۹	۴۱		
۳ ساختار سازمانی (پیچیدگی)		۵۰			
۴ وجود فناوری اطلاعات و ارتباطات مؤثر	۳۹			۱۱	
۵ همسویی با ساختار شفافیت اطلاعات سایر کشورها از طریق نوسازی و جهانی شدن	۳۶			۱۴	
۶ کنترل و پاسخگویی دموکراتیک		۴۶		۴	
۷ اهتمام به رعایت قوانین بین‌المللی		۳		۹	۳۸
۸ توجه به مشارکت مردمی (جلب همکاری به دنبال اعتمادسازی)		۱۰	۵	۳۵	
۹ بهبود اهداف دولتی		۵		۴۵	
۱۰ تمرکززدایی	۱۰	۵		۳۵	
۱۱ انعطاف‌پذیری در پذیرش و تسهیم اطلاعات		۱۲	۲۸		
۱۲ رقابت بین دولت‌ها				۱۷	۳۳
۱۳ بهره‌مندی از قابلیت‌های دولت الکترونیک در ارائه شفاف فرآیندهای خدمات بخش عمومی	۳۴	۴		۱۲	
۱۴ توجه دولت به استقلال و پاسخگویی مردم	۱	۹		۴۰	
۱۵ یکپارچه‌سازی و هماهنگی اطلاعات در سازمان	۱۰	۳۰		۱۰	
۱۶ وجود قوانین و مقررات		۳۸		۱۲	
۱۷ توجه به عقلانیت و عدالت		۱۲	۲۸		
۱۸ میزان تعهد و مسئولیت‌پذیری نسبت به مردم		۱۴	۳۶		
۱۹ جایگاه مشارکت جامعه مدنی	۴۷			۳	
۲۰ استانداردسازی اطلاعات	۱	۳۴		۱۵	
۲۱ وجود سازوکارهای حفظ و امنیت اطلاعات	۲۰			۳۰	
۲۲ ایجاد و جذب احزاب				۵۰	
۲۳ نظارت بر کار دولت به منظور کاهش شکاف اطلاعاتی	۴۳	۷			
۲۴ وجود و توسعه سیستم OPEN	۵۰				
۲۵ داشتن تخصص و دانش اطلاع‌رسانی	۳	۱۲	۳۵		
۲۶ یکپارچگی اطلاعات ملی	۴۸			۲	
۲۷ وجود ویژگی‌های رهبری و مدیریت در امر شفاف‌سازی اطلاعات	۱	۸	۴۱		
۲۸ وجود طرز تفکر و ذهنیت حاکم در جامعه نسبت به آگاهی از اطلاعات دولتی	۳۷	۱۱		۲	

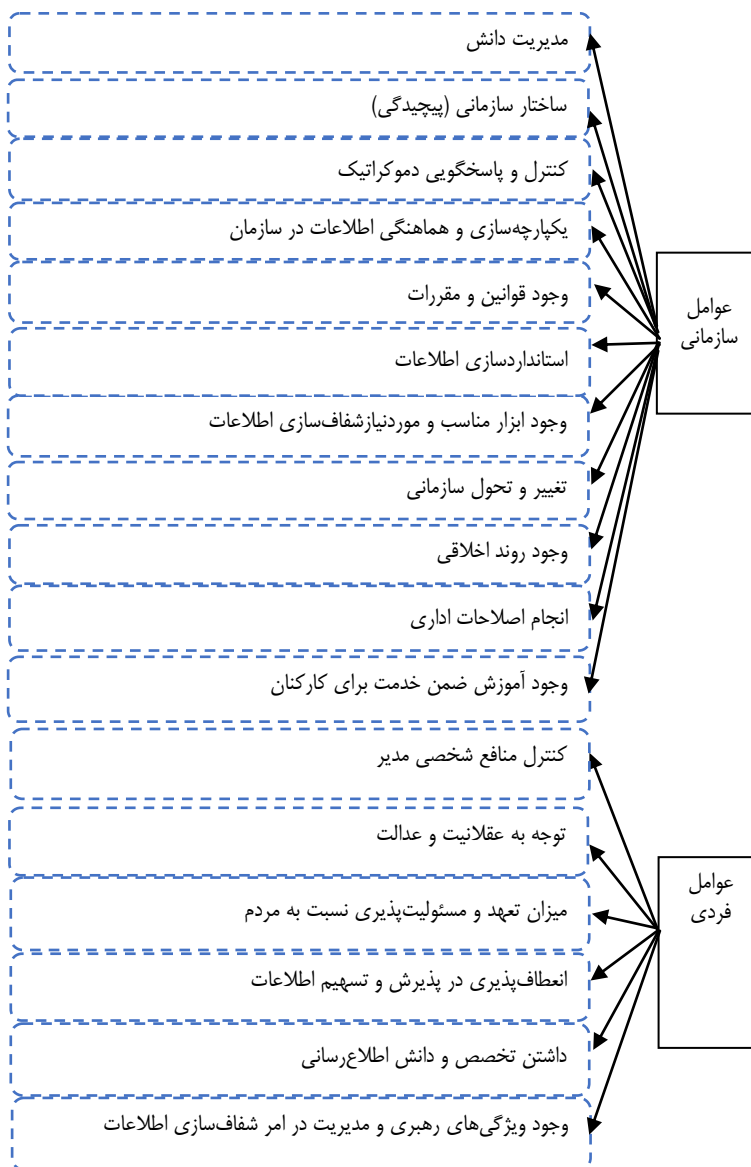
۴	۴۶	وجود ابزار مناسب و مورد نیاز شفاف‌سازی اطلاعات	۲۹
۲	۴۸	فرهنگ پذیری و وجود ظرفیت‌های رفتاری و اخلاقی در دریافت اطلاعات	۳۰
۱	۴۹	تغییر و تحول سازمانی	۳۱
۵۰		وجود بخش‌ها و شرکت‌های خصوصی و بین‌المللی	۳۲
	۱۱	۳۹ نقش رسانه‌ها و مطبوعات در اطلاع‌رسانی	۳۳
۵۰		فعال بودن در تجارت جهانی	۳۴
۳۷	۱۳	محدودیت قدرت در سطوح بالای جامعه	۳۵
۴۹	۱	وجود تعهد در سطوح بالای جامعه (مسئولیت‌پذیری در روند قضائی)	۳۶
	۹	۴۱ ایجاد سازوکارهای نهادی برای انجام اصلاحات و پرورش مدیران	۳۷
۱۸	۲	هم‌راستایی و همکاری با سازمان‌های بین‌المللی	۳۸
	۱۲	۳۸ خواست و اراده سیاسی	۳۹
۱۵	۳۳	۲ انجام اصلاحات اداری	۴۰
۳۷	۱۳	تأیید تصمیم‌های مجلس بر شفاف‌سازی اطلاعات	۴۱
۳۸	۱	۱۱ آگاهی بخشی عمومی	۴۲
۳۹	۱۰	۱ تأیید نظارت قوه قضائیه بر شفاف‌سازی اطلاعات	۴۳
	۸	۴۲ وجود روند اخلاقی	۴۴
	۲	۴۸ وجود آموزش ضمن خدمت برای کارکنان	۴۵
۲	۱۲	۳۶ اقتضایی بودن	۴۶

متغیرهایی که در پژوهش به آن‌ها اشاره شد از منابع زیر تلخیص و گردآوری شده است: (Erkkila, 2010; Weber, 2010; Macintosh & Xenakis, 2003; Ratnovski, 2013; Dawes & Helbig, 2010; Stapenhurst & Langseth, 1997; Garcia-Marco, 2010; Perez et al, 2010; Kim & Cho, 2005).

با توجه به اطلاعات به دست آمده از تحلیل نظرهای خبرگان که در جدول ۱ به آن اشاره شد می‌توان انتظار داشت، دسته‌بندی منظمی از معیارها و زیرمعیارهای مسئله برای انجام روش‌رته‌بندی گروهی ارائه شود. شکل ۱ نشان‌دهنده درخت مسئله عوامل مؤثر بر شفافیت نظام اداری ایران است.

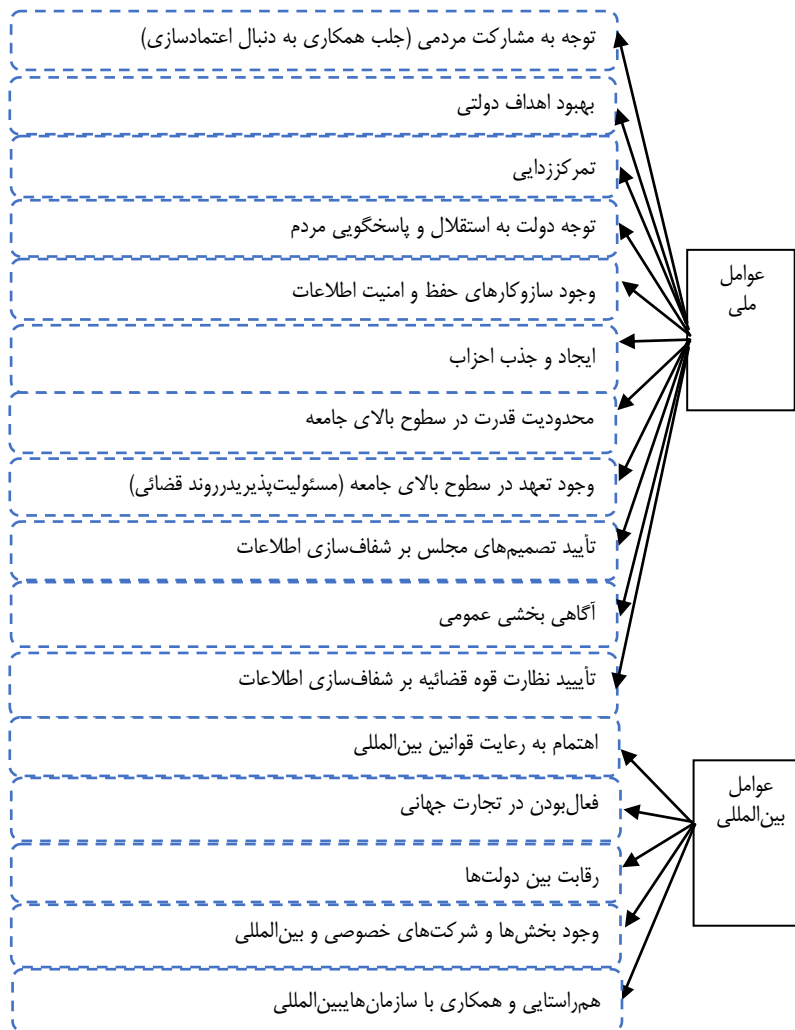

شکل ۱. درخت مسئله عوامل مؤثر بر شفافیت نظام اداری ایران

ادامه شکل ۱. درخت مسئله عوامل مؤثر بر شفافیت نظام اداری ایران

ادامه شکل ۱. درخت مسئله عوامل مؤثر بر شفافیت نظام اداری ایران

با مشخص شدن ساختار درخت تصمیم مسئله می‌توان انتظار داشت روش تصمیم‌گیری گروهی «آراس» با بهره‌مندی از ماتریس‌های گردآوری نظرهای خبرگان مورد توجه قرار گیرد تا بتوان به نتایج معین و علمی دست یافت. در ادامه توضیحاتی پیرامون روش حل مسئله پژوهش ارائه شده است. در اولین ماتریس از روش «آراس» مقدار بهینه برای هر معیار در نظر گرفته شده است. ملاک تعیین مقدار بهینه برای هر معیار مطابق مبانی نظری و ریاضی این روش از طریق پیگیری دو سناریو قابل تعیین است. ابتدا، می‌توان بر اساس ماهیت معیار تصمیم (بیشینه‌بودن یا کمینه‌بودن) بیش‌ترین یا کم‌ترین مقدار را به‌عنوان مقدار بهینه تعیین کرد و یا در سناریو دوم

می‌توان بر اساس نظرهای خبرگان به‌صورت مستقیم این مقدار را معین کرد. در این پژوهش مقدار بهینه بر اساس سناریو دوم تعیین شده است. با تشکیل ماتریس تصمیم و گردآوری نظرهای خبرگان باید در گام بعد، وزن معیارهای تصمیم و میزان مقدار بهینه برای معیار تصمیم مشخص شود (برای تأمین این دو مقدار از نظرهای مستقیم خبرگان بهره‌برداری شده است). با نهایی‌سازی ماتریس تصمیم، گام بعد از انجام روش «آراس» محاسبه ماتریس نرمالیزه شده است. در گام چهارم روش «آراس»، شایسته است ماتریس تصمیم نرمالیزه‌شده موزون^۱ محاسبه شود تا بر اساس این ماتریس بتوان مراحل نهایی روش برای اخذ نتایج را پیگیری کرد. تعیین مقادیر بهینه برای هر گزینه، شامل محاسبه مجموع تمامی درایه‌ها به‌صورت سطری برای هر گزینه تصمیم است. این مقدار ملاک و مبنای نهایی برای رتبه‌بندی گزینه‌های تصمیم است. در گام نهایی، درجه مطلوبیت هر گزینه از تقسیم مقدار بهینه تعیین‌شده بر مجموع مقدار بهینه نهایی محاسبه می‌شود. درجه مطلوبیت هر گزینه، همان ملاک نهایی برای مقایسه گزینه‌های تصمیم و ارائه رتبه‌بندی است که در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. محاسبه درجه مطلوبیت هر گزینه

K	C7	C6	C5	C4	C3	C2	C1	
۱/۰۰۰	۰/۸۴	۱/۰۴	۱/۰۴	۱/۳۵	۰/۹۶	۱/۷۰	۱/۸۰	Optimal value
۰/۰۲۰	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۳۶۸	عوامل نهادی
۰/۰۱۹	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۲۴۵	عوامل سازمانی
۰/۰۱۶	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۲۴۵	عوامل فردی
۰/۰۲۱	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۳۲۷	عوامل ملی
۰/۰۱۷	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲۰۵	عوامل بین‌المللی

با معین‌شدن ملاک مقایسه در گزینه‌های تصمیم (درجه مطلوبیت گزینه‌های تصمیم) شایسته است، رتبه نهایی هر یک از گزینه‌ها مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان بر اساس آن پاسخی علمی و منظم به سؤال پژوهش داد.

1. Normalized-Weighted Decision Matrix

جدول ۳. رتبه‌بندی گزینه‌ها

Ranking	Optimal value
۲	عوامل نهادی
۳	عوامل سازمانی
۵	عوامل فردی
۱	عوامل ملی
۴	عوامل بین‌المللی

با اتکا به نتایج می‌توان استنتاج کرد که برای اجرایی کردن شفاف‌سازی اطلاعات در نظام اداری کشور، در ابتدا باید عوامل ملی با زیرعامل‌هایی نظیر: توجه به مشارکت مردمی، بهبود اهداف دولتی، تمرکززدایی و سایر زیرعامل‌ها تقویت شوند و دولت آمادگی و آگاهی لازم را برای شفافیت اطلاعات کسب کند. با توجه به رتبه‌بندی، عوامل نهادی، رتبه دوم را کسب کرده است. هرچند از لحاظ بنیادین اقدامات زیادی در زمینه شفاف‌سازی صورت پذیرفته است؛ ولی زیرعامل‌هایی چون نظارت بر کار دولت، وجود و توسعه سیستم باز، بهره‌مندی بیشتر از قابلیت‌های دولت الکترونیک و سایر زیرعامل‌ها باید در راستای شفافیت نظام اداری کشور ایجاد شده و یا منسجم‌تر و کارآمدتر شود. پس از عامل نهادی باید عوامل سازمانی (ساختار سازمانی، تغییر و تحول سازمانی و غیره)، عوامل بین‌المللی (اهتمام به رعایت قوانین بین‌المللی، رقابت بین دولت‌ها و غیره) و عوامل فردی (توجه به عقلانیت و عدالت، دارا بودن تخصص و دانش اطلاع‌رسانی و غیره) مورد توجه و اولویت قرار گیرد.

۵. نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

با بررسی منابع علمی، پژوهشگران تلاش کردند، دسته‌بندی منظمی از عوامل اصلی، اساسی و اثرگذار (۴۶ عامل) بر شفافیت نظام اداری ایران را ارائه کنند. مطابق تجزیه و تحلیل انجام شده از پیمایش نظرهای خبرگان، عوامل اصلی پژوهش در پنج دسته: نهادی، سازمانی، فردی، ملی و بین‌المللی تخلیص و طبقه‌بندی شد. علاوه بر عوامل بالا عوامل دیگری نظیر: عوامل مالی، زمانی و غیره در سایر پژوهش‌های مورد تأمل قرار گرفته است که با توجه به نظر خبرگان در این پژوهش تنها پنج دسته معیار اصلی با بهره‌مندی از روش تصمیم‌گیری گروهی «آراس» بررسی شد. با توجه به روش تجزیه و تحلیل «آراس» در مرحله نخست درجه ارجحیت هر یک از عوامل اصلی نسبت به معیارهای حل مسئله مورد بررسی قرار گرفت که با تأکید بر نظرهای خبرگان، معیارهای تأیید شده حل مسئله عبارت‌اند از: رعایت منافع ملی، تبعیت از چشم‌اندازهای ۱۴۰۴

ایران، میزان اهمیت و کارایی برای اجرا، رفاه اجتماعی، همسویی با ساختارهای اجرائی و نظارتی قوه مقننه و قضاییه، پاسخگویی و تعهد به مسئولیت‌های اجتماعی و سودآوری برای دولت و ملت، انجام و اتمام مراحل حل مسئله روش «آراس»، رتبه‌بندی و ارجحیت معیارهای اصلی و پنج‌گانه پژوهش حاضر را به ترتیب زیر نشان می‌دهند (شکل ۲):

عوامل ملی، عوامل نهادی، عوامل سازمانی، عوامل بین‌المللی و عوامل فردی.

شکل ۲. نمودار رتبه‌بندی معیارهای اصلی پژوهش

با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی بابت بهره‌مندی از روش‌های مبتنی بر یادگیری ماشینی و نقشه‌های شناختی فازی مسیر موفقیت شفافیت نظام اداری ایران ترسیم شده و یا با استفاده از معیارهای محک‌زنی رقابتی، تحلیل شکافی از شفافیت نظام اداری و اطلاعات در ایران و سایر کشورها ارائه شود؛ همچنین پیشنهادهای زیر به مدیران و متصدیان نظام اجرایی و اداری کشور ارائه می‌شود:

- بومی‌سازی و اجرا استانداردهای بین‌المللی شفافیت اطلاعات و نظام اداری با توجه اولویت‌های به دست آمده از پژوهش حاضر و سایر پژوهش‌ها؛
- دسته‌بندی و تخصیص و ارائه اطلاعات موردنیاز به کاربران در فضای رایانش ابری برای خلق دانش و تصمیم‌سازی و باز نشر دانش به دست آمده در راستای افزایش رضایت شهروندان؛
- تشکیل گروه‌های متقاطع و همپوشان متشکل از قانون‌گذاران و مدیران اجرایی برای تصمیم‌گیری بهنگام و برنامه‌ریزی منظم در جهت اتصال سیاست‌ها و استراتژی‌های اصلی نظام اداری به عملیات و اجرا فرآیندهای اداری.

منابع

۱. اوماسکاران(۱۳۹۰). روش‌های تحقیق در مدیریت (ترجمه محمد صائبی و محمود شیرازی). تهران: موسسه آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی.
۲. آون هیوز (۱۳۹۱). مدیریت دولتی نوین (ترجمه: مهدی الوانی، سهراب خلیلی شورینی و غلامرضا معمارزاده طهران)، تهران: انتشارات مروارید، چاپ سیزدهم.
۳. خاکی، غلامرضا (۱۳۹۰). روش تحقیق با رویکرد پایان‌نامه نویسی. تهران: انتشارات بازتاب.
۴. داداشی، علیرضا (۱۳۹۰). مبارزه با فساد اداری در ایران: اقدامات انجام‌شده و چند راهکار پیشنهادی. / رهبرد توسعه، ۲۷، ۲۰۸-۲۲۰.
۵. سایت شفافیت بین‌الملل (۲۰۱۴)، قابل دسترس در: <http://www.transparency.org/country>.
۶. سیاست‌های کلی نظام اداری، سایت مرکز مطالعات بهره‌وری و منابع انسانی (۱۳۹۳). قابل دسترس در: <http://www.iphrd.org/tabid/158/Default.aspx>
۷. سینایی، حسنعلی؛ داودی، عبدالله (۱۳۸۸). بررسی رابطه شفاف‌سازی اطلاعات مالی و رفتار سرمایه‌گذاران در بورس اوراق بهادار تهران. / اقتصاد «تحقیقات مالی»، ۲۷، ۴۳-۶۰.
۸. عبدالهی، علی و توکلی جوشقانی، نازنین (۱۳۹۳). بررسی نقش فناوری اطلاعات در شفاف‌سازی و کاهش فساد سازمان‌های دولتی. فصلنامه علمی پژوهشی چشم‌انداز مدیریت دولتی، شماره ۱۸، ۲۵-۴۰.
۹. فرهادی نژاد، محسن؛ لگزبان، محمد (۱۳۹۰). پیمایشی طولی در زمینه علل فساد اداری و روش‌های کنترل آن (۱۳۷۸-۱۳۸۸). فصلنامه علمی پژوهشی چشم‌انداز مدیریت دولتی، ۸، ۴۵-۶۰.
۱۰. کمیسیون حقوقی و قضایی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام (زیر نظر حبیب ... شالو رئیس کمیسیون حقوقی و قضایی دبیرخانه مجمع) (۱۳۹۰). مجموعه سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی ابلاغی نظام جمهوری اسلامی ایران، کمیسیون حقوقی و قضایی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۱۱. مهاجری، علیرضا (۱۳۸۳). مبانی روش تحقیق تدارک مقاله‌های تحقیقی و پایان‌نامه‌های دانشجویی. چاپ اول، تهران: انتشارات امید.
۱۲. موسوی‌زاده، شهاب‌الدین (۱۳۸۹). نقش آمبودزمان در تحقق نظام اداری شفاف و پاسخگو. روزنامه / اطلاعات، ۲۴۹۷۷.
۱۳. میرسپاسی، ناصر؛ باقرزاده، محمدرضا (۱۳۸۵). آسیب‌شناسی نظام پاسخگویی در سازمان‌های دولتی. پژوهشگر، ۷، ۱-۱۴.
۱۴. نهج البلاغه، نامه شماره ۵۳، سایت آوینی (۱۳۹۳)، قابل دسترس در: <http://www.aviny.com/Nahj/nameh/page3.aspx>
15. Ballou, D., & Pazer, H. (1995). Designing Information Systems to Optimize the accuracy-timeliness tradeoff. *Information Systems Research*, 6(1), 51-72.
16. Bellamy, C., & Taylor, J. (1998). *Governing in the information age*. Philadelphia: Open University Press.
17. Chambers, S. (2004). Behind closed doors: publicity, secrecy, and the quality of deliberation. *Journal of Political Philosophy*, 12(4), 389-410.
18. Crumpton, Michael A. (2011). The value of transparency. *The Bottom Line: Managing Library Finances*. 24(2), 125-128.

19. Dadelo, S., Turskis, Z., Zavadskas, E. K., & Dadeliene, R. (2012). Multiple criteria assessment of elite security personal on the basis of ARAS and expert methods. *Journal of economic computation and economic cybernetics studies and research*, 4, 65-88.
20. Dawes, S. S. (2010, January). Information policy meta-principles: stewardship and usefulness. In *System Sciences (HICSS), 2010 43rd Hawaii International Conference on*, 1-10. IEEE.
21. Dawes, S. S., & Helbig, N. (2010). *Information strategies for open government: Challenges and prospects for deriving public value from government transparency*. Springer Berlin Heidelberg.
22. Dawes, S., Pardo, T., & Cresswell, A. (2004). Designing electronic government information access programs: A holistic approach. *Government Information Quarterly*, 21(1), 3-23.
23. Erkkila, T. (2010). *Transparency and Nordic Openness: State Tradition and New Governance Ideas in Finland*. Transparenz.VS Verlag für Sozialwissenschaften.
24. Garcia-Marco, F.-J. (2010). *Updating Official Publications to the Web 3.0: A Quantum Leap in e-Gov Transparency and Citizen Participation Is on Sight. Electronic Government and the Information Systems*. Springer Berlin Heidelberg.
25. Jaffe, R., Nash, R. A., Ash, R., Schwartz, N., Corish, R., Born, T., & Lazarus, H. (2006). Healthcare transparency: Opportunity or mirage. *Journal of Management Development*, 25(10), 981-995.
26. Kim, S., & Cho, K. (2005). *Achieving Administrative Transparency Through Information Systems: A Case Study in the Seoul Metropolitan Government*. Springer Berlin Heidelberg.
27. Mantysaari, P. (2010). The law of corporate finance: general principles and EU law. *Springer*, 1, 167-678.
28. Martinez, A. (2011). The regulation of diffusion of public sector information via electronic means: Lessons from the Spanish regulation. *Government Information Quarterly*, 28, 188-199
29. Perez, C. C., Bolivar, M. P. R., & Hernandez, A. M. L. (2010). *The OECD budgetary transparency: An examination of online budgetary information across European Union Countries*. In *Comparative E-Government*, Springer New York.
30. Ratnovski, L. (2013). Liquidity and transparency in bank risk management. *J. Finan. Intermediation*, 422-439.
31. Stapenhurst, F & Langseth, P. (1997). The role of the public administration in fighting corruption. *International Journal of Public*, 311-330.
32. Svensson, G. (2007). Legal requirements for transparency in appointments and promotions in Swedish higher education institutions. *International Journal of Public Sector Management*, 20(2), 118- 133.
33. Turskis, Z., & Zavadskas, E. K. (2010). A novel method for multiple criteria analysis: grey additive ratio assessment (ARAS-G) method. *Informatica*, 21(4), 597-610.
34. Weber, R. H. (2010). *Discussion Topics of Internet Governance*. In *Shaping Internet Governance: Regulatory Challenges*. Springer Berlin Heidelberg.

35. Xenakis, A& ,Macintosh, A .(2003) *Knowledge Management in Electronic Government* .Springer Berlin Heidelberg.KMGov.